

Makale tarihçesi: Alındı: 20 Eylül 2019 Kabul edildi: 16 Ekim 2019.

DOI: <https://doi.org/10.33182/gd.v6i2.665>

İngiltere’den Türkiye’ye ‘Düzensiz’ Göçmen Dövizi Gönderme Davranışının Nedenleri Üzerine Nitel Bir İnceleme

Fethiye Tilbe [‡]

Özet

Bu makale, göçmen dövizi akımlarında “düzensizlik” olarak ifade ettiğimiz, Türkiye’ye resmi kanallar dışında gönderilen enformel göçmen dövizlerini, Birleşik Krallık’ta (özellikle Londra’da) yaşayan Türkiye kökenli göçmenler açısından incelemektedir. Her göçmen grubu, gerek ev sahibi ülkedeki düzenleyici çerçeve ve sosyo-ekonomik koşullar, gerek göçmen topluluğunun sosyo-kültürel değerleri tarafından belirlenen biçimde, farklı göçmen dövizi transfer biçimlerine eğilim sergilemektedir. Dolayısıyla farklı ülkelerdeki aynı kökenden göçmen toplulukları, ev sahibi ülkedeki dinamikler nedeniyle göçmen dövizlerinin formel ya da enformel (düzenli ya da düzensiz) gönderiminde farklılaşabilirken, aynı ülkedeki farklı ülke kökenli göçmen grupları da pek çok örüntünün etkisiyle farklı eğilim gösterebilmektedir. Nitel araştırma tasarımı kapsamında 27 göçmen ve 7 anahtar statüdeki katılımcıyla gerçekleştirilen yüz yüze görüşmelere dayalı olan bu çalışma, Birleşik Krallık’tan Türkiye’ye göçmen dövizi gönderimindeki düzensizlik olgusunu, her iki ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel dinamikleriyle ilişkilendirerek incelemeyi ve nedenlerini ortaya çıkarmayı amaç edinmektedir. Elde edilen sonuçlar, göçmenlik statüsü, gönderilen para miktarı ve sıklığı ile geleneksel ilişki ağlarına olan güvenin yanında, Birleşik Krallık’taki sosyal yardım ve çalışma biçimine ilişkin düzenleyici çerçevenin ve göçmenlerin sosyo-ekonomik durumlarının Türkiye’ye enformel göçmen dövizi gönderiminde temel belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: Göçmen dövizi; İngiltere işgücü piyasası; İngiltere’deki Türkiye kökenli göçmenler; düzensiz göç.

ABSTRACT IN ENGLISH

A Qualitative Examination of Determinants of Remittances Sending Behaviour Among Immigrants from Turkey in the UK

This article examines the causes of irregularity in remittances flows from the United Kingdom (UK) to Turkey, from the perspective of migrants from Turkey living in the UK. Each group of migrants prefers different types of remittance sending methods, as

[‡] Dr Fethiye Tilbe, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Tekirdağ, Türkiye. E-posta: fthytılbe@gmail.com.

Acknowledgement: Bu çalışma, TÜBİTAK 2214/A Yurt Dışı Doktora Sırası Araştırma Burs Programı kapsamında Londra’da yürütülen çalışmanın verileri ile bu verilere dayanan doktora tezinin bulgularının bir bölümünü içermektedir. Bu makalenin dayandığı araştırma, yazanın Regent’s Üniversitesi Londra’da Misafir Araştırmacı olarak bulunduğu dönemde gerçekleştirilmiştir.

determined by the regulatory framework and socio-economic conditions in the host country and the socio-cultural values of the migrant community. Therefore, migrant communities of the same origin in different countries may differ in using formal or informal sending methods of remittances due to the dynamics in the host country. Similarly, migrant groups of different nationalities in the same country may show different tendencies due to the influence of many patterns. Similarly, migrant groups of different nationalities in the same country may show different tendencies due to the influence of many patterns. This study aims to examine the phenomenon of irregularities in sending remittances by associating with the social, economic and cultural dynamics of both countries. For this purpose, face-to-face in-depth interviews were conducted with 27 immigrants and 7 key status participants by using qualitative research method. The obtained results reveal that the regulatory framework relating to social assistance and labour market in the UK, immigration status, the frequency and the amount of money sent and confidence in traditional relationship networks is the main determinants of informal money transfers to Turkey.

Keywords: Remittances; UK labour market; Turks in the UK; irregular migration.

Giriş

Göçmen dövizlerine yönelik uluslararası boyutta 1990'lı yıllardan itibaren var olan ilgi zaman içerisinde artarak devam etmiş ve uluslararası kuruluşların gündeminde de sıklıkla yer bulmuştur. Söz konusu ilgi transferlerin finansal yönüne ek olarak sosyal boyutunu da içerecek şekilde genişlemiştir. Nitekim *remittance* kavramı alanyazında parasal ve sosyal olmak üzere iki boyutta incelenmektedir ve “sosyal transferler”in (social remittances) geride kalan hanehalkları üzerindeki dönüştürücü etkisine de sıklıkla atıf yapılmaktadır (Boccagni ve Decimo, 2013; Vlase, 2013; Vianello, 2013). Ancak bu çalışma, transferlerin parasal boyutunu düzensizlik temelinde incelendiğinden, sosyal transferler çalışmanın dışında tutulmuştur.

Göçmenler tarafından geride kalan hanehalklarına yapılan ve kriz dönemlerinde dahi dikkate değer bir düşüş göstermeyen parasal transferler, kaynak ülke ekonomilerine sağladığı katkı dolayısıyla büyük öneme sahiptir (Sirkeci, Cohen ve Ratha, 2012). Ancak, bu katkının düzeyi, söz konusu transferlerin formel ya da enformel (resmi olmayan) transfer mekanizmaları aracılığıyla gönderilmesine bağlı olarak değişmektedir. Enformel göçmen dövizî transferlerinin pazar hacmiyle ilgili farklı tahminler bulunmaktadır. Resmi olmayan kanallar aracılığıyla yapılan transferlerin, küresel kayıtların neredeyse yarısı kadar olduğunu vurgulayan çalışmalar olmakla birlikte (Gupta, Pattillo ve Wagh, 2007; Abel ve Hailwood, 2012, s.320) resmi olanlardan yaklaşık 1.5 kat fazla olduğunu öngören çalışmalar da bulunmaktadır (Sander, 2004). Kuşkusuz, ülkeler arasında oluşabilecek farklılıkları da göz önünde bulundurmamak gerekmektedir. Türkiye özelinde enformel göçmen dövizî akımlarının boyutlarına ilişkin bilimsel çalışmaya dayalı bir tahmin olmasa da, yıllar içinde göçmen dövizlerinden beklenen getirinin sağlanamadığı pek çok kez ifade edilmiştir. Ancak bu söylemin, resmi kanallardan aktarılan ve kayıtlı göçmen dövizleri üzerinden yapıldığını belirtmeliyiz. Enformel transferlerin boyutlarını ve nedenlerini anlamaya dönük bir çaba, var olan bu boşluğu doldurmakla birlikte, olguya ilişkin önlemlerin alınması noktasında büyük öneme sahiptir. Bu

çalışmanın amacı davranışın nedenlerine ışık tutarak bu yönde öneriler geliştirmektir.

Birleşik Krallık, Türkiye’den yurtdışına gerçekleşen göçün “düzensiz”¹ boyutunu da ağırlıklı temsil ettiği için pek çok diğer varış ülkesinden bu bağlamda ayrılmakta ve “düzensizliği” (göç ve bağlı olarak göçmen dövizi) çözümlenme noktasında önemli bir araştırma alanını sunmaktadır. Nitekim göçmen dövizi alanyazını, göçmenlerin ülkelere para gönderirken enformel transfer yöntemlerini tercih etme nedenleri arasında göçmenlik statüsüne işaret etmekte ve göçmenlik statüsünün düzensiz oluşunu enformel para transferlerini besleyen bir olgu olarak öne çıkarmaktadır (Orozco, 2002; de Haas ve Plug, 2006; Endo, Namaaji ve Kulathunga, 2011). Bu anlamda Birleşik Krallık-Türkiye koridorundaki göçmen dövizi, özellikle de enformel gönderimler, merak uyandıran ancak incelenmemiş bir olgu olarak belirmektedir. Bu çalışma alanyazındaki bu boşluğu, yalnızca betimleyici bir biçimde değil, aynı zamanda bu sonucu doğuran, olguya ilişkin Birleşik Krallık’taki dinamikleri (düzenleyici boyut ve arz boyutu) Türkiye göçmenlerinin ekonomik, sosyal ve kültürel dinamikleriyle (talep boyutu) ilişkilendirerek doldurmayı ve nedenselliği analiz etmeyi hedeflemektedir.

Bu amaçla çalışmada, Birleşik Krallık’ta yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin, yüksek boyutlara ulaştığı tahmin edilen² enformel döviz transferlerini tercih etmelerinin nedenleri nitel araştırma yöntemi aracılığıyla incelenmiştir. Türkiye’den Birleşik Krallık’a göç etmiş ve bu çalışma kapsamında incelenen olguyu uzunca bir süre deneyimlemiş 27 göçmen ve 7 anahtar görüşmeci ile gerçekleştirilen görüşmelerin verileri, göçmenlik statüsünün yanı sıra para miktar ve gönderim sıklığının, geleneksel ilişki ağlarına olan güvenin, göçmenlerin çalışma biçimleri ve sosyal yardım alıcısı olma durumlarının ve son olarak da aşırı yönetsel düzenlemelerin enformel yöntemlere eğilimde belirleyici etmenler olarak öne çıktığını ortaya koymaktadır.

Yöntem

Bu çalışma, 2014-2015 tarihleri arasında on bir aylık zaman diliminde Londra’da gerçekleştirilen saha araştırmasının verilerini içermektedir. Göçmen dövizi gönderiminde “düzensizlik” çalışmanın ana odağını oluşturduğundan, alanyazında düzensizliği tetikleyici unsurlardan biri olarak kabul edilen göçmenlik statüsü (düzenli/düzensiz), örneklemin seçiminde temel belirleyici olmuştur. Türkiye’ye resmi kanallar dışında, enformel biçimlerde göçmen dövizi gönderiminde düzenli ve düzensiz göçmenler arasında bir farklılaşmanın olup olmadığını anlamak amacıyla her iki göçmen grubu ile de görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, İngiltere’de, daha çok Türkiye göçmenlerinin yerleşik olduğu Kuzey Londra bölgesinde, geçmişte veya günümüzde, olguyu

¹ Alanyazında düzensiz göç olgusunun öznesi olanlar üç genel kategoride ele alınmaktadır: Göç edilen ülkenin, ülkeye giriş, o ülkede kalış ve/veya çalışmaya ilişkin kurallarına aykırı hareket edilmesi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Fargues, 2009; Jahn ve Straubhaar, 1999; Baldwin-Edwards, 1999; Wülpert, 1998.

² Ayrıntılı bilgi için bkz. Tilbe, F. (2016).

deneyimleyebilecekleri bir zaman diliminde düzensiz göçmen³ statüsünde bulunmuş 27 Türkiye kökenli göçmen ve 7 anahtar görüşmeci ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Geçmişte düzensiz ancak araştırma tarihinde dikkate değer bir süredir düzenli statüde olan göçmenler, her iki grup arasındaki farklılaşmayı analiz edebilmeyi mümkün kılmıştır. Geçmişte ve halen düzensiz statüde yaşayan görüşmeciler ise göçmen dövizi gönderme biçimlerindeki farklılaşmayı belirleyen düzenleyici boyut, talep boyutu ve arz boyutu konusundaki değişim ve dönüşümleri çözümlememize olanak tanıyarak, var olan veya değişen koşullar ile transfer davranışları arasındaki ilişkiyi anlamamıza yardımcı olmuştur. Anahtar görüşmeci olarak belirlenen kişiler ise, para transfer kuruluşu ve banka yetkilileri ile muhasebeci ve avukattan oluşmaktadır. Bu statüdeki görüşmeciler, yasal ve kurumsal işleyişi anlamak ve göçmenlerin davranışlarıyla ilişki kurmak açısından faydalı olmuştur. Görüşmeler ise, büyük çoğunlukla göçmenlerin ağırlıklı olarak yaşadığı Kuzey Londra bölgesinde yapılmıştır. Görüşmecilerin büyük çoğunluğunun göçmenlik statüsünün düzensiz oluşu, düzenli olsa dahi para transferindeki “düzensizlik” olgusunun yasal yaptırımlar açısından hassas doğası, çalışmanın temel güçlüğüne oluşturmuştur. Göçmenler açısından yaratabileceği olumsuz sonuçlar göz önüne alınarak, çalışmada kendilerinin belirlediği kod adları kullanılmıştır.

Alanyazın İncelemesi: Enformel Kanalların Kullanımına İlişkin Nedenler

Göçmenlerin neden enformel göçmen dövizi transfer kanallarını kullandıklarını açıklayan çeşitli etmenler vardır. Bunlardan bir tanesi, göçmen işçilerin ihtiyacı olan etkin hizmetleri sunma konusunda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki konvansiyonel finansal altyapının yetersiz kalmasıdır. Enformel transfer yöntemleri basitlikleri, etkinlikleri, güvenilirlikleri ve diğer mevcut seçeneklere kıyasla düşük masrafları nedeniyle göçmenleri çekmektedirler (Buencamino ve Gorbunov, 2002, s.13; Sirkeci ve Privara, 2017). Page ve Plaza (2006, s.11) özellikle Afrika'da bulunan bazı ülkelerde toplam transferlerin % 60'ından fazlasının enformel kanallardan gerçekleştiğini tahmin ettiklerini belirtmiştir. Öte yandan, bazı toplumlarda kültürel unsurlar resmi olmayan kanalların tercih edilmesinde önemli bir role sahiptir.

Bester, Hougaard ve Chamberlain'a göre (2010, s.11), göçmen dövizi transferlerinin çoğunun neden enformel kanallar aracılığıyla gönderildiği sorusu üç boyutta yanıtlanabilir. Bunlardan birincisi, ülkede kalmak için geçerli izni olmayan düzensiz göçmenler ile düzenli göçmenlerin karşılaştıkları engelleri içeren düzenleyici boyuttur. İkincisi, farkındalık, tercihler, güven, algı ve rahatlığı içeren talep boyutu iken üçüncüsü ise göçmen piyasası için para

³ Düzensiz göç kavramının yasal ile yasadışı arasındaki gri alanı kapsadığı ve çoğu durumda düzensiz göç ile enformel sektörde çalışmanın iç içe geçtiği göz önünde bulundurulduğunda, çalışmada yalnızca ülkeye yasadışı yollarla giriş yapan ve vize süresinin dolmasıyla ya da iltica başvurusunun reddedilmesiyle birlikte hala kalmaya devam eden göçmenler düzensiz göçmen olarak ele alınmış ve bu kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

transfer araçlarının varlığı, özellikleri ve uygunluğunu içeren arz boyutudur (Age, s.11). Öte yandan, döviz kuru dalgalanmaları ve göç veren ülkedeki denetimler gibi harici etkenler ile çalışanların kendi dilini konuşan veya kendi kültürel değerlerini paylaşan bir hizmeti tercih etmek gibi öznel etkenler de seçimleri biçimlendirebilir.⁴ Diğer etkenler arasında hizmetin gönderici ve alıcı taraflarındaki “erişilebilirliği” (her biri hizmetin maliyeti kadar önemli olabilen farkındalık, bilinirlik ve güvenin yanı sıra fiziksel yakınlığı da içeren bir kavramdır) ile hız ve kolaylık derecesi sayılabilir. Resmi hizmetler, özellikle de bankalar tarafından sunulan hizmetler, çoğunlukla enformel olanlardan daha zor erişilebilir durumdadır. Başkentler ve diğer kent merkezleri, kırsal bölgelere nazaran finansal hizmetlere daha iyi erişim sunarken çoğu gönderici, ülkelerindeki finansal altyapısı zayıf olan, bankaların ya çok az ya da hiç bağlantısı bulunmayan bölgelere para göndermek gereksinimi duyarlar (Sander ve Maimbo, 2003, s.23).

Hız ve kolaylık da erişim kadar önemli olup, göçmen döviz transferlerinde belirleyici olabilmektedir (Malit Jr, Alawad ve Naufal, 2017, s. 79). Para transfer kuruluşları (Western Union, MoneyGram gibi) ile *Hawala*⁵ gibi resmi olmayan sistemler görece hızlıdır. Bazı transfer hizmetleri neredeyse anında sonuç verirken, bazıları bir ila üç gün arası zaman alır ve komisyon ücretleri de buna göre farklılık gösterir. Ancak bunun aksine, çoğu banka hemen teslim özelliği sunmaz. Alanyazında gönderilen göçmen dövizlerinin tesliminin 3 ila 5 iş günü sürdüğünü belirten çalışmalar olmakla birlikte, bu sürelerin kimi ülkelerde (Bangladeş gibi) 10-15 güne kadar uzayabildiği vurgulanmaktadır (Age, 2003: 23). Ayrıca para transfer kuruluşları ve enformel sistemler en kolay ve en az karmaşık kişiden kişiye transfer hizmetleridir; banka transferlerinin aksine, ne gönderenin ne de alıcının bir hesaba sahip olması gerekir. Ancak para transfer kuruluşları belirli bir limiti aşan gönderimlerde, kimlik gösterilmesini zorunlu tutmaktadır.

Bir diğer belirleyici etken ise hizmetlerin bilinirliğidir. Çok sayıda banka, posta ofisi ve diğer hizmet sağlayıcılar hizmetlerini pazarlamak, farklı dillerde reklam vermek ya da çok dilli çalışanları işe almak gibi farklı segmentlere göre stratejiler geliştirmeyi başaramamaktadır. Bu başarısızlığın farkına varan bazı alıcı ülke hükümetleri, gönderici ülkelerdeki gazeteler ve konsolosluk

⁴ Kanal seçimi ayrıca göçmen grubuna ve kültürel değerlerine göre de değişiklik gösterebilir. Örneğin Körfez ülkelerinde çalışan Sudanlı Bedeviler gönderilerini genellikle altın mücevher -hem güvenilir bir ‘döviz’, hem refah simgesi, hem de ayrı kaldıkları eşlerine bir hediye- olarak getirirler (Sander ve Maimbo, 2003, s.21’den alıntı).

⁵ *Hawala* kavramı bazı ülkelerde ticari bankacılıktaki resmi para transferleri için kullanılır. Ancak, Hawala terimi ile çoğunlukla enformel para transfer sistemlerine atıf yapılır (Hariharan, 2012, s.278). Hawala türü işlemde bir gönderen, iki güvenilir aracı ve bir alıcı bulunur. Eğer birisi Pakistan’daki bir arkadaşına para göndermek isterse; yerel bir aracıyla temasa geçer. Bu aracı Pakistan’daki ABD Dolarının döviz kurundan daha farklı bir kur uygulayarak kazanç elde edebilir ya da komisyon alabilir. Aracı kişi (hawaladar) karşısındaki diğer aracı ile telefonda, faksla ya da e-posta ile iletişime geçer (Passas, 2005, s.25). Gönderen aracının borcu daha sonra kapatılır ve işlem bakiyesi dengelenir; bu ya zıt yönde bir transfer istenmesiyle ya da çeşitli para taşıma yöntemlerinden biriyle olur. Bu işlem, iki havaledar arasındaki tek bir iletişime dayalıdır ve aralarında bir sözleşme şeklinde yazılmış veya garanti altına alınmış değildir. İki “broker” arasındaki güven bağı, borcu güvence altına alır (Buencamino ve Garbunov, 2002, s.2).

binalarındaki bilgilendirme faaliyetleri ile göçmen topluluklarını bu hizmetlerden haberdar ederler. Ancak daha büyük para transfer kuruluşları, genellikle daha geniş çaplı ve yoğun reklam verme eğilimindedirler. Daha küçük, bölge odaklı para transfer kuruluşları ise müşteri gruplarına, topluluk gazeteleri veya göçmen topluluğunun sıkça gittikleri mağazalar aracılığı ile tanıtım yaparlar. Enformel sistemler ise kulaktan kulağa yayılma eğilimindedir (Age, 2003:24).

Kosse ve Vermeulen (2014) ise, enformel para transfer kanallarını kullanma kararının genelde masrafla ilgili durumlardan kaynaklandığını bulgulamışlardır. Enformel para transfer kanallarının gönderim masrafı ortalama % 2-5 arasıdırken, resmi sistemler % 5-15 arasında bir oranda komisyon almaktadır (Orozco, 2003; Sander, 2004; Freund ve Spatafora, 2008; Kosse ve Vermeulen, 2014). Bazı durumlarda kültür, dil ve kurumsal engellerin de, masrafların yanı sıra banka kullanımını engelleyici etkenler olduğu söylenmektedir (Sander, 2004).

Hindistan Rezerv Bankası ile Finansal Yönetim Araştırma Enstitüsü Mikro tarafından yapılan yakın zamanlı bir çalışmada, ülke içi 274 göçmen işçiye ve ailelerine kişisel bankacılık işlemlerini nasıl yaptıklarına ilişkin sorular sorulmuştur (Oliver ve Radcliffe, 2011). Çalışmanın amacı çeşitli transfer kanallarının Hindistan'da nasıl kullanıldığını anlamaktır. Katılımcıların yarıdan fazlası (% 57), ailelerine para gönderirken enformel para transfer sistemlerini kullandıklarını belirtmişlerdir. İşçilerin sadece % 13'ü para transferi için Hindistan posta ofisini, % 30'u ise bankaları kullandığını belirtmiştir. Posta ofisi en pahalı seçenek olarak değerlendirilmiştir: Dolaylı masrafları hariç, toplam transfer tutarının %5'i oranında komisyon tutarı belirtilmiştir. Bankaların ortalama ücretinin ise, toplam transfer miktarının % 3'ü olduğuna ancak erişim eksikliğinin bankaların birincil dezavantajı olarak görüldüğüne işaret edilmiştir. Bankalar, erişilmesi zor, hesap açmak için çok fazla belgeye gereksinim duyulan ve uzun süre bekleten kurumlar olarak ifade edilmişlerdir. Yine bu çalışmaya göre, bir banka aracılığıyla işlem yapmak için harcanan toplam zaman, gitme ve bekleme zamanı da dâhil, ortalama 2.5 saattir. Öte yandan enformel para transfer yöntemlerinden biri olan *Hawala* ile para gönderiminin toplamda maliyeti % 4.6 iken, ortalama bekleme zamanının sadece kırk sekiz dakika olduğu bulgulanmıştır (Hariharan, 2012: 294).

Kuşkusuz, göçmen dövizî gönderiminde enformel kanalların yaygın kullanımını, daha iyi döviz kuru sunmalarıyla açıklanamaz. Göçmen işçiler bunları etkin ve hızlı hizmet sağlamları, bankacılık işlemleri olmadan da işlerini yapmaları ve yurtdışında çalışan işçilerin kazanç modellerine uygun tasarlanmış transfer yöntemleri olmaları nedeniyle tercih etmektedirler (Buencamino ve Gorbunov, 2002: 9). Güven unsurunun da, pek çok enformel göçmen dövizî transfer sistemi için belirleyici bir özellik olduğu vurgulanmaktadır (Maimbo ve Passas, 2004: 2). Örneğin *Hawala* türü enformel sistemler yüksek seviyede güven, çok düşük hata oranları ve güvenilirliğe dayalıdır.

Kosse ve Vermeulen (2014) yaptıkları araştırmalarında, 1680 göçmene para transfer tercihleriyle ilgili sorular sormuştur. Araştırmacılar, para transfer yöntemi tercihinde en güçlü nedenlerin gönderilen para miktarı, göçmen kişinin eğitim seviyesi ve yaşadıkları ortam olduğunu ortaya koymuşlardır. Karafolas ve Sariannidis (2009) ile Siegel ve Lücke (2013), yüksek miktarlarda para transferi yapılırken, göçmenlerin banka kanallarını daha çok tercih ettiklerini doğrulamaktadırlar. Benzer olarak alanyazında, eğitim seviyesi yüksek olan göçmenlerin, bankalar ya da para transfer kuruluşları gibi resmi sistemleri kullanmayı tercih ettiklerine işaret edilmektedir (Kosse ve Vermeulen, 2014: 221). Diğer yandan düşük masraf, güvenilirlik ve kültürel unsurlar dışında, sosyal ve ekonomik istikrarın, düşük enflasyon oranının, pozitif faiz oranlarının, istikrarlı ve gerçekçi döviz kurunun ve güvenilir finansal kurumların resmi kanallardan para transferinde önemli unsurlar olduğu alanyazında vurgulanmaktadır.

Enformel yöntemlerin tercihinde diğer bir neden ise, göçmenlik statüsüdür. Orozco'ya (2002) göre düzenli göçmenler, düzensiz olanlara kıyasla para transfer organizasyonları ya da bankaları kullanmayı tercih etmektedirler. Benzer bir şekilde, de Haas ve Plug (2006), sabit yerleşik göçmenlerin belgesiz ya da geçici göçmenlere kıyasla, güvenlik nedeniyle resmi kanalları tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Endo, Namaaji ve Kulathunga (2011) ise, düzenli göçmenlerin, hem resmi hem de resmi olmayan para transfer kanallarına erişim olanağı olduğunu ve her ikisini de kullanabildiklerini, düzensiz statüde olanların ise, yetkililer tarafından yakalanma korkusuyla resmi olmayan kanalları ya da para transfer kuruluşlarını tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

Düzensiz göçmenlerin dövizlerini ülkelerine enformel kanallardan transfer etmelerine karşın, düzenli göçmenlerin resmi kanalları kullandıklarını belirtmek, ülkeler arası yasal çerçevelerdeki farklılıklar dolayısıyla oldukça zordur. Çalıştıkları ülkede sosyal yardım almak için gelirini düşük göstermek zorunda olan göçmen işçiler, sahip oldukları paraların gizli kalmasını istemekte ve para transferindeki denetleyici mekanizmanın takibine takılmamak için resmi olarak kayıtların tutulduğu finansal sistemi doğal olarak tercih etmemektedirler (Tilbe, 2016).

Alan Bulguları: Birleşik Krallık-Türkiye Göçmen Döviz Akımlarında “Düzensizlik”

Göçmenlerin Türkiye'ye döviz gönderirken enformel yöntemleri tercih etmelerinin pek çok nedeni vardır. Bu kısımda, belirleyici olan nedenlere tek tek yer verilecektir. Ancak öncelikle, göçmen döviz alanyazınında enformel yöntemlere eğilimde belirgin bir neden olarak sunulan maliyet konusunun (Orozco, 2003; Sander, 2004; Freund ve Spatafora, 2008; Kosse ve Vermeulen, 2014), bizim yaptığımız çalışma çerçevesinde belirleyici bir neden olarak öne çıkmadığını ve yalnızca iki göçmen tarafından dile getirildiğini ifade etmemiz gerekiyor. Bu görüşmecilerden Serkeftin, gönderim maliyetinden ziyade, kur farkı dolayısıyla uğradığı kaybın önüne geçmek için enformel para transfer

yöntemlerine başvurduğunu ifade etmiştir: “Daha çok birisi gittiğinde onlarla gönderiyorum, Sterlin olarak gittiği için de daha karlı oluyorsun.” (Serkeftin). Serkeftin’in yanı sıra görüşmecilerden Boran da, kur farkı dolayısıyla katlandığı maliyetten duyduğu rahatsızlığı dile getirmekle birlikte gönderim ücretlerine de vurgu yapmaktadır. Ancak Boran’ın ifadesinden, gönderim ücretlerinin, kur farkından sonra ikincil derecede önemli olduğu anlaşılmaktadır.

“İlk geldiğinde acemilik çekiyorsun, genelde Western Union ile gönderiyorsun, çünkü onu biliyorsun ama onda da büyük zarara uğruyorsun. Western Union dünyanın neresine gönderirsen gönder Euro gönderiyor ama buranın parası Sterlin. Sterlini Euro’ya çeviriyor kendi kurundan, Türkiye’ye Euro şeklinde gönderiyor. Bir de burada gönderme parası veriyorsun. Tabi bu sistemi çözene kadar üç beş ay bir çarpılıyorsun ondan sonra sistemi öğreniyorsun artık sağa sola soruyorsun o sana yol gösteriyor. Şu an gelenlerle elden gönderiyoruz. Bu bir yıldır da bayağı bir sıkı denetim altında havaalanları, insanların üstünü falan arıyorlar, şu anda da bayağı bir zorluk yaşıyoruz.” (Boran)

Ancak görüşmecilerin bu ifadesi, başka bir gerekçeleri olmadığı anlamı taşımamaktadır. Her iki görüşmede de maliyet vurgusu, diğer baskın gerekçeleri destekleyici bir gerekçe olarak ifade edilmiştir. Kaldı ki, görüşmeciler göçmen dövizi gönderme mekanizmaları konusunda yanlış algıya sahiptir. Tam da burada, yalnızca Western Union ve Money Gram gibi para transfer kuruluşlarında kur farkı maliyetinin söz konusu olduğunu, bankalardan yapılan transferlerde parayı Sterlin olarak transfer etmenin olanaklı olduğunu belirtmemiz gerekmektedir. Görüşmecilerin büyük çoğunluğunda gözlemlenen maliyet konusuna ilişkin eksik ya da yanlış bilginin temel nedeni, maliyet konusunu önemseyecek ve ana neden olarak görececek aşamaya gelmemiş olmalarıdır. Daha açık ifadeyle, göçmenlerin para transferinde enformel yöntemleri kullanmalarının aşağıda belirtilen çok daha belirgin ve temel sayılabilecek başka nedenleri vardır.

Belirtilmesi gereken diğer önemli nokta, alanyazında, enformel göçmen dövizi gönderme davranışında maliyet ile birlikte öne çıkan güven vurgusu, bu çalışma kapsamında göçmenlerin hiçbiri tarafından dile getirilmemiştir. Doğrusu, görüşülen göçmenlerin hiçbiri, para transferindeki formel gönderme biçimlerine olan güvensizliğini ya da enformel yöntemleri tercih etmelerinde güven faktörünün önemini ifade etmemiştir. Hem Türkiye kökenli göçmenler özelinde, hem de İngiltere örneğinde öne çıkan etmenler aşağıda sırasıyla ele alınacaktır. Bu nedenlerin birbirleriyle ilişkili olduğunu, Birleşik Krallık’taki Türkiye göçmenlerini kapsadığını, Almanya ya da diğer ülkelerde bulunan Türkiye göçmenlerinde farklılaşabileceğini vurgulamak yerinde olacaktır.

Göçmenlik Statüsü

Göçmen dövizi gönderme biçiminin (formel-enformel) tercihinde göçmenlik statüsünün önemi yadsınamaz. Bu bulgu, Bester, Hougaard ve Chamberlain’nin (2010:11) göçmenlerin enformel döviz transferine

yönelmelerinin nedenlerini üç boyutta analiz ettiği çalışmasının, ülkede kalmak için geçerli izni olmayan düzensiz göçmenlerin karşılaştıkları engelleri içeren düzenleyici boyuta yaptığı vurguyu kanıtlar niteliktedir. Düzensiz statüdeki göçmenler de paralarını formel kanallar yoluyla transfer etme hakkına sahiptir. Ancak bu işlem, banka ve para transfer kuruluşlarınca değişik miktarlarda belirlenen limitler ölçüsünde gerçekleşebilmektedir. Bu açıdan ise, çalışma kapsamındaki göçmenlerin, çoğunlukla, yanlış bilgi ve algıya sahip oldukları tespit edilmiştir. Öyle ki ya her miktar için, Birleşik Krallık'ta geçerli olan bir kimlik belgesi göstermeleri gerektiğini ya da gerçekte olandan daha düşük miktarlarda transfer etme hakkına sahip olduklarını düşünmektedirler. Ancak, her biçimde, doğru bilgi sahibi olsalar dahi, korku ve kaygı içerisinde oldukları gözlemlenmiştir. Düzensiz statüde olsa dahi bir göçmenin Türk kimliği ile banka ve para transfer kuruluşlarından belirli bir limite kadar para gönderebileceğini bilseler de, “*ya İngiltere kimliği sorarlarsa*” düşüncesi, para transferinde onların formel kanallardan uzaklaşmalarına ve enformel yöntemlere eğilim göstermelerine neden olmaktadır. Bazen bu para transfer biçimi, formel bir görünüm sergilemektedir. Bu ise, düzensiz göçmenlerin paralarını, düzenli statüdeki başka bir göçmen üzerinden, formel kanallar aracılığıyla göndermesiyle gerçekleşmektedir.

Çalışma Biçimi – Sosyal Yardım Kördüğümü

Çalışma biçimi ve sosyal yardım alıcısı olma durumunun, düzenli göçmenler açısından para transfer davranışında enformel yöntemlere eğilim göstermenin en büyük nedeni olduğunu ifade etmeliyiz. Özellikle düzenli göçmenler açısından “para transfer davranışında düzensizlik” olgusunun özünü oluşturan, çalışma biçimi-sosyal yardım kördüğümüdür. Sosyal yardım dağıtımının gelir ve çalışma biçimine bağlı yapılmasını düzenleyen devlet sistemi göçmenleri, bu düzenleyici ve denetleyici sistemi aşmak için para transferinde farklı “düzensiz” strateji ve yöntemler geliştirmeye itmektedir. Kullanılan enformel göçmen dövizli transfer yöntemi, gümrük kontrollerinde açığa çıktığında ve tespit edildiğinde yerini yeni geliştirilen başka stratejilere bırakmaktadır. Bu döngüyü yaratan sistem, göçmenleri düzensizlikler silsilesi içinde yaşamaya mahkum etmektedir.

“El koydular o 50.000 liraya ⁶, para gitti, kanıtlayamaz. Peşine düştü mü de kurtulamaz. Çünkü bizden yardım alıyorsun derler, sen karının bakıcısın derler, biz sana senin geçineceğin kadar para veriyoruz derler, sen nasıl para kazanıyorsun da gönderiyorsun?” (Hasan)

“Allah’tan dedim ki ben çalışıyorum. Şimdi yardım alıyorum deseydim ben ayıyayı yemiştim. Yardımla geçinen bir insan olsaydım... Kara paraya giriyordu o zaman. Devlet diyecek ki o zaman, biz sana yemen için veriyoruz o parayı. Gerçekten de

⁶ Göçmenler gündelik dilde, parasal bir değeri ifade ederken çoğu zaman Pound yerine “Lira” ifadesini kullanmaktadırlar.

öyledir. İhtiyaçların için veriyoruz. Sen bu parayla niye tatil yapıyorsun dediği zaman sen ne diyeceksin? O zaman sen kara para aklıyorsun. Çünkü kazanç dışı bir para yani (...). Ben çok gördüm gazeteye çıkanlar da oldu. Yıllarca çalışıp 35 bin Sterlin para biriktirmiş diye yazıyordu. Parayı kaçak yolla götürürken polise yakalandı diyor. Ama doğal yolla yapsa belki hiçbir riski olmayacak. Ama devletten yardım aldı, kirası ödendi. Bu sefer de devlet alacak ellerinden, yapacak yani.” (Aynur)

Kısmi süreli çalışan, sağlık sorunu olan ya da bakmakla yükümlü olduğu çocuğu dolayısıyla çalışamayan göçmenler resmi kanallardan belirli limitlerin üzerinde para transfer ederken iki şey arasında tercih yapmak zorundadırlar; ya sosyal yardımlardan ödün vererek özgürce geride kalan aile üyelerine para transfer edecekler ya da sosyal yardım almaya devam etmek için para transferinde enformel yöntemleri kullanacaklar. Özellikle konut yardımının, hanehalkının geçim düzeyi üzerinde oldukça belirleyici olduğu İngiltere’de, göçmenlerin para transfer ederken büyük bir ikilemle karşı karşıya oldukları ve para transfer davranışının bu ikilem tarafından belirlendiği ifade edilmelidir.

“Eskiden üst limiti hiç geçmezdim. Çünkü o zaman otelde (part-time) çalışıyordum, başım ağrıyabilirdi. Ağrırdı derken yani oyalıyorlar. Nerden getirdin, nasıl oldu, kimden aldın. Bu ülke biliyorsunuz kâğıtla çalışıyor. Oraya mektup yaz, buraya mektup yaz. O yüzden yapmadım. Bugün diyebilirim, bugün full (tam süreli) çalışıyorum. Ama o zaman diyemiyordum.” (Apo)

“Şuan oturumum olmasına rağmen akrabalar aracılığıyla gönderiyoruz biz (...). Diğer kanalları da biliyoruz ama bizim işimize bu geliyor (...) Mesela bankada şuan da hesabım var ama 2 bin lira 3 bin lira gittiği zaman banka, bu para nereden geliyor, bunun kaynağı nedir diye sorabiliyor (...). Çünkü burada kendimi part-time (kısmi süreli) gösteriyorum yardım alabilmek için. Ben bankayla 1000 lira göndersem diyecek ne iş. Senin gelirin 150 lira gözüküyor, nasıl bu kadar para biriktirmişsin. Çoğu da bu yüzden.” (Civan)

Sosyal yardım (özellikle konut yardımı) alabilmek için, birlikte yaşamaya devam etmelerine karşın, yasal olarak boşanan çiftlerin ve tam süreli çalışmalarına rağmen resmi olarak kısmi süreli çalışıyor gibi işlem gören işçilerin en büyük korkusu bu yardımların kesilmesidir. Göçmenler arasında, bunların duyulması halinde devletin verdiği bu yardımları geriye dönük olarak talep edebileceğine ilişkin bir söylenti dolaşmaktadır. Kadın görüşmecilerden Sevgi, kendi deneyimlerini ve sorunun özünü şöyle aktarmıştır:

“Sadece onlar biliyor ki biz ayrı yaşıyoruz. Normalde ayrı değiliz yani. Ama çoğu insan böyle yapıyor. Türklerin %90’ı böyle yapıyor. Çünkü geçim mümkün değil... Mesela ben şuan ayrı görünmeseydim dükkân eşimin üzerinde ve bussiness (işyeri sahibi) olarak görünüyor. Bussiness demek bu ülkede her şeyini kendin yapabilirsin demek. Devlet sana 5 kuruş yardım vermez (...). Sadece çocuk parasını veriyorlar. Çünkü çocuk parası devletin çocuklara verdiği bir bediyedir. Ama öbür yardımları alamazsın. Benim haftada 320 lira kiram var. Ben o durumda nasıl yaşayacağım

ki. Şimdi ben mesela 320 lira ev kirasına çok az ödüyorum ayrı gösterdiğim için. Ama beraber görünsem full ödemek zorundayım (...). Ayrıca eşimin shop'unda da part-time çalışıyor gösteriyorum kendimi. Çünkü seni çalışmaya mahkûm ediyor. Çünkü çocuğun ilkokulda, full time okula gidiyorsa, eğer sağlık sorunun yoksa sen bu ülkede çalışmak zorundasın. Sağlık sorunun varsa zaten otomatikman sana kendi veriyor. Çalışmayana parasını veriyor. Mağdurluk parası veriyor (...). Okula full time başlamadan önce devletten işsizlik parası alabiliyorsun. Ama çocuğun okula full başladığı zaman diyor ki sen gel bakayım buraya, senin sağlık durumun iyi, çocuğun da okula gidiyor sen çalışmak zorundasın.” (Sevgi)

Araştırma süresince yaklaşık bir yıllık zaman diliminde yapılan gözlem ve görüşmeler, sosyal yardım alıcısı olabilmek için çalışma biçiminin farklı beyan edilmesi yönteminin düzenli göçmenler tarafından yaygın bir biçimde kullanıldığını göstermiştir. Çalışan statüsündeki göçmenler sosyal yardım alabilmek için, işveren ya da işyeri sahibi göçmenler ise daha az vergi ödemek için çalışma biçiminin resmiyette, pratikte olandan farklı biçimde beyan edilmesine rıza göstermektedir. Ancak belirtmek gerekir ki işverenlerin rızası, çalışanların emsal işi yapanlara kıyasla daha düşük ücretlerde çalışmayı kabul etmeleriyle mümkün olmaktadır. Bu karşılıklı rızaya dayalı sistem göçmenleri, sosyal yardım ve vergi yükü açısından avantajlı kılsa da, para transferinde her biçimde enformel yöntemlere sevk etmekte, ya başka kişilere bağımlı kılmakta ya da büyük risk alarak fiziksel taşıma yöntemlerine itmektedir.

“Full-time çalışınca sıkıntı yok, istediğin kadar gönder. Part-time gösterirsen sıkıntı. Yardım alıyor, mesela ev yardımı alıyor. Yardım alıyorsan bu 3000 lirayı nereden biriktirdin sen? 3000 lirayı nasıl Türkiye'ye gönderiyorsun? O yüzden tatile giderken daha çok yanında götürüyorlar.” (Can)

“Çoğunluk genelde kendi üstünde götürüyor. Böyle çok fazla para kaybedenler var. Mesela amcamın 10 bin Pound parası kayboldu 2 sene önce. Bir mahkeme süreci oluyor. Onun sonunda da çok uğraşmak istemiyorsun. Çünkü yıllardır oturduğün ev teblikeye girebilir. Burada insanlar kendi ülkesine giderken oturumu olsa bile sıkıntı yaşıyor, sana ben bakıyorum diyor devlet. Orda bir ayrıma giriyorsun (...). Sen kimin parasıyla tatile gidiyorsun izlenimi veriyor devlet sana.” (Sağlam)

2009 yılından bu yana İngiltere’de düzensiz göçmen statüsünde bulunan Temmuz, görüşme tarihi itibarıyla 6 yıldır süren deneyim ve gözlemlerini ve aynı zamanda da düzensiz göçe ilişkin devlet yaklaşımına duyduğu kuşkuyla eleştirel bir yaklaşımla şöyle dile getirmiştir:

“İşçilerin aşgari ücretlerini geçtim, sen kebabçıların resmi kayıtlardaki vergilerini bi görsen, haftalık 1000 lira, kimisi hiç ödemez gelirim düşük diye. En kötü kebab haftada 3000-4000 Pound para yapar. Bunların resmi kaydı en fazla 1000-1500 liradır. Adam vergiyi denetleyemiyor ki işçinin ücretini denetlesin. 100 tane kebabçıyı denetlesen en iyi 5 tanesi vergisini doğru düzgün ödüyordür (...). Ancak şikâyet olursa bir yer denetleniyor, yoksa masraftır bu iş. Girecek oraya diyelim ki sıradan bir

denetim yapacak, bir şey çıkmazsa boşu boşuna masraf yapmış olacak. Çıktı diyelim, o adamı alacak, kampa götürececek, besleyecek, geri göndermek için uçak bileti alacak. Adam resmi haklarını kullanacak, Home Office ile mahkemelik olacak. Home Office avukat tutacak, para harcayacak. Bunların hepsi masraf, bunları göze alamıyor. Yani saldım çayıra mevlam kayıra. Göz yumarlar yani, istese iki ayda temizler bütün kaçakları. Ama tüm bunları yapmak para.” (Temmuz)

Gözleme dayalı olan bu söylem, göç, göçmen dövizi ve işgücü piyasasına ilişkin üretilen politikadaki çelişkiye açık bir göndermedir. Göçmenlerin ucuz işgücü kaynağı olarak ekonomik alanda sağladığı katkı, denetim mekanizmalarının kontrol alanı dışında kalmalarını sağlarken, döviz çıkışlarındaki sıkı kontroller belirgin bir çelişkinin yansıması olarak kabul edilebilir. Enformel ekonomi içinde elde edilen gelirin ancak ülke dışına taşınma aşamasında denetim ve kontrole tabi tutulması, gelirin ülke dışına aktarılmaması koşuluyla hassas göçmen grupları üzerinden enformel ekonominin desteklediği görüşünü pekiştirmektedir.

Para Miktarı ve Gönderim Sıklığı

Gönderilen para miktarı ve gönderim sıklığı da, göçmen dövizi gönderme biçimleri üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Düzenli statüdeki göçmenler, düşük miktarları rahatlıkla formal kanallar yoluyla gönderebildiklerini söylerken, yüksek miktarlardaki tutarlarda neredeyse tamamı enformel yöntemleri tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Bu bulgu, Karafolas ve Sariannidis (2009) ile Siegel ve Lücke (2013) tarafından ortaya konulan yüksek miktarlardaki para transferlerinde göçmenlerin daha çok banka kanallarını tercih ettiklerini doğrulamamakla birlikte tersi bir eğilime işaret etmektedir.

Benzer şekilde gönderim sıklığı da belirleyici olabilmektedir. Para transfer kuruluşları ya da banka gibi resmi kuruluşlar tarafından belirlenen yıllık limitlerin dolması, göçmenleri enformel yöntemlere itmektedir. Bu durum hem düzenli hem de düzensiz göçmen grupları için de belirleyici olabilmekte ve düzenleyici boyutun önemine dikkat çekmektedir (Bester vd., 2010:11). Düzensiz göçmenler için kimliksiz, sadece isimle yapılan transfer için belirlenen yıllık ya da tek seferlik limitler, düzenli göçmenler içinse çalışma biçimi ve dolayısıyla elde edilen gelire ve sosyal yardım alıcısı olma durumuna endeksli limitler formal kanalların kullanımında engel oluşturmaktadır. Bu ise, yukarıda ifade ettiğimiz maliyet gerekçesinin söz konusu göçmen grubu açısından ne denli önemsiz olduğunu ortaya koymaktadır. Maliyet, formal kanallardan uzaklaştıran bir neden olsaydı, küçük miktarların transferi için de bu mekanizmaya başvurulmazdı. Düzensiz göçmenler açısından yüksek miktarların transferinde enformel yöntemleri kullanma tek seçenek olduğundan, bu durum şaşırtıcı değildir. Görüşmecilerden, halen düzensiz statüde bulunan Temmuz ve Ahmet2'nin, göçmenlerin genel eğilimlerini yansıtan, kendi deneyimlerine ilişkin ifadeleri şöyledir:

“Yasal para gönderme sıkıntısı olmayan insanlarla gönderdim genelde (...). Küçük miktarlarda da MoneyGram’ı tercih ediyorum.” (Temmuz)

“Ben hep Turkish Bank ile ve Türk kimliğimle gönderiyorum, her ay 1000 lira. Ama limit var, yılda 10.000 Sterlini geçmeyecek. O yüzden de bazen akrabalarla gönderiyorum. Ha mesela ev ve arsa aldım, onları alırken daha fazla para gönderdiğim de oldu ama onu akrabalar aracılığıyla gönderdim. Onun işyeri olduğu için sıkıntı yaşamadık, bir seferde 5000 gönderdik mesela (...). Burda herkes öyle, akrabasıyla, kuzeniyle, yeğeniyle gönderiyor (...). Bazen sıkıntı da yaşıyoruz, adam göndermek istemiyor. O zaman başkalarını buluyoruz. Bazen akraba olmayanlarla da gönderiyoruz, 1000 Sterline 30-40 Sterlin komisyon veriyorum, gönderiyor.” (Ahmet2)

Ancak düzenli göçmenlerin de yüksek miktarların transferinde benzer davranışlar sergilediğini belirtmeliyiz. Düzenli göçmenler açısından, incelenen olgunun özünü oluşturan, işgücü piyasasındaki çalışma biçimleri ve sosyal yardım alıcısı olma durumları bu eğilimde belirleyici olmaktadır. Elde ettiği gelirin düşüklüğü ya da sosyal yardım alıcısı olma durumu nedeniyle para transfer limiti engeline takılan düzenli göçmenler de yüksek miktardaki dövizlerini, ya bir işyeri sahibi olan ve yüksek orandan vergi ödeyen göçmenler üzerinden transfer etmekte ya da fiziksel taşıma yöntemlerinden biriyle Türkiye’ye götürmektedirler. Görüşmecilerden Taşo, daha az vergi ödemek için kazancını düşük göstermesi nedeniyle, resmi sisteme dâhil edemediği 100.000 Sterlin olan parasını, üzerinde taşıma yöntemiyle Türkiye’ye götürdüğünü ifade etmiştir.

“En son 100 bin civarında götürdüm. Bankadaki tüm kâğıtları (paraları) çektim. Kâğıtları (evrakları) hazır ettim bankadan parayı aldığıma dair. Ama mesela transfer edebilirdim, transfer etmedim. Parayı hazırladım, kâğıtlarıma kadar aldım, mühürlettim parayı bankadan aldığıma dair. Parayı çantaya koydum götürdüm. Hiç kontrol filan olmadı yani (...). Evdeki parayı da (bankadan daha önce çektiği tutara denk bir miktar) bankaya koyup temize çıkarmış gibi oldum (...). Mesela sınırda, gümrükte ben yakalansaydım diyecektim ben parayı çekmişim, kâğıtlarım cebimde. O bana soracak niye parayı transfer etmiyorsun, götürüyorsun. Kimseye güvenmedim, kimseyi de görmüyorum, parayı üzerimde götürüyorum (...). Kazandığımızın hepsini göstermediğimiz için, evde temiz görünen para aynı zamanda kara para. Senede 40 lira mı kazanıyoruz ya da 40 lira mı işimizi oluyor, bunun vergisini veriyoruz. Ama onun dışındakini göstermiyoruz.” (Taşo)

Düzenli göçmenlerin paralarını, geliri ve dolayısıyla para transfer limiti yüksek başka bir düzenli göçmen üzerinden resmi kanallar aracılığıyla göndermesi formel bir görünüm sergilese de, bu yöntemin de enformel yöntemler arasında yer alması gerektiğini belirtmemiz gerekmektedir. Çünkü bu transfer biçimi, düzenli göçmenler açısından, ev sahibi ülkedeki vergi gelirlerini

dolaysız biçimde etkilemekle birlikte, aynı zamanda göçmenlerin sosyal yardım alıcısı olma durumları üzerinde de belirleyici bir etmen olmaktadır.

Geleneksel İlişki Ağlarının Güvencesi

Düzensiz göçmenlerin büyük çoğunluğu paralarının belirli bir limiti aşan kısmını ya da bazıları aşmasa dahi tümünü başta göçmenlik statüsünün düzensiz oluşu olmak üzere farklı gerekçelerle ya tanıdık ve akrabaları adına banka ya da para transfer kuruluşlarından ya da yakın, eş, dost ve akrabaları Türkiye'ye giderken onlar aracılığıyla göndermektedirler. Ama bu yöntem sanıldığı kadar kolay olmamaktadır. Üzerinde taşıma yöntemi büyük risk barındırmaktadır. Havaalanında yapılan kontroller esnasında gerçekleşen yakalanma olayları, göçmenleri daha dikkatli olmaya zorlamakta ve büyük miktarları başkaları adına taşımada çekince yaratmaktadır. Bu nedenle büyük miktarların taşınmasında bu yöntem her zaman mümkün olamamakla birlikte nispeten küçük miktarların taşınmasında geleneksel ilişki ağları ve dayanışma kültürü halen bu yöntemin, geliştirdikleri değişik stratejilerle⁷, sıklıkla kullanılmasını sağlamaktadır.

"Genelde tabi yapıyor mille kaçaksa, kendi gidemiyorsa zaten akrabasıyla gönderiyor, onlar da saklaya saklaya götürüyor. Aile içinde komisyon durumu da olmuyor. Ailen sıkıştırsa al şu 1000 lirayı diyorsun, götürüyorlar, ne diyecekler, yok götüremem mi diyecekler." (Ali)

"Bazen akraba olmayanlarla da gönderiyorum, para veriyorum karşılığında. 1000 Pounda 30-40 Pound veriyorum. Yoksa yabancılar gönderemem diyor. Onlar göndermese de başka akrabalar tarafından yine gönderiyorum bi şekilde." (Ahmet2)

Düzenli göçmenlerde ise durum bir ölçüde farklılaşmakta, seyahat özgürlüğü çoğu durumda kendilerine ait büyük miktarları taşıma riski göze almayı da beraberinde getirmektedir. Üzerinde taşıma yönteminin barındırdığı riski göze almamak her iki göçmen grubunu da başka bir riskle karşı karşıya getirmektedir. Düzensiz göçmenlerin hassas konularının yarattığı korku onları resmi kuruluşlardan uzak tutarken, düzenli göçmenler için Birleşik Krallık işgücü piyasasının sosyal yardımlarla eklemlenmiş düzenleyici çerçevesi, belirli limitleri aşan tutarlar için enformel yöntemlerin dışında bir seçenek bırakmamaktadır.

Bazen düzenleyici boyutun gerektirdiği bir zorunluluk olmasa dahi, sosyal ve kültürel değerler, enformel döviz gönderiminin sürekliliğini sağlamaktadır. Bu tutumda, geleneksel ilişki ağlarına duyulan güven kadar, hem döviz gönderen göçmenin, etnik grup içerisindeki prestijini sürdürme isteği, hem de geride kalan aile üyelerinin göçmen bir yakını tarafından sürekli desteklendiğinin toplum tarafından görülme ve bilinme isteği belirleyici olmakta ve eğilimin kültürel bir yönüne işaret etmektedir: *"Şimdi para transfer ederken resmi yolları tercih etmememin*

⁷ İngiltere'de yaşayan Türkiye göçmenlerinin, göçmen dövizlerinin enformel gönderimine ilişkin geliştirdikleri stratejiler için bkz. Tilbe, F. (2016) ve Sirkeci vd., (2016).

sebebi sadece düşük gelirim var bunu gizlemek için değil. Yani mutlaka bir giden oluyor aileden.” (Civan).

Sonuç

Birleşik Krallık'ta yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin Türkiye'ye döviz gönderirken enformel yöntemleri tercih etmelerinde dört temel neden belirleyicidir; göçmenlik statüsü, çalışma biçimi-sosyal yardım kördüğümü, para miktarı ve gönderim sıklığı, geleneksel ilişki ağlarının güvencesi. Göçmenlik statüsü, bir ölçüde göçmenlerin yanlış bilgi ve algıya sahip olmalarından, bir ölçüde de savunmasız konumları dolayısıyla duydukları korkudan dolayı göçmenleri para transferinde enformel yöntemlere iten bir neden olarak karşımıza çıkmaktadır.

İkinci öne çıkan, aslında “düzenli göçmenlerin döviz transfer davranışındaki düzensizlik” olgusunun özünü oluşturan neden, çalışma biçimi-sosyal yardım kördüğümüdür. Bu neden, düzenli göçmenler açısından enformel yöntemler kullanılarak göçmen dövizlerinin transfer edilmesinde en büyük belirleyicidir.

Çalışan statüsündeki göçmenler sosyal yardım alabilmek için, işveren ya da işyeri sahibi göçmenler ise daha az vergi ödemek için çalışma biçiminin resmiyette, pratikte olandan farklı biçimde beyan edilmesine rıza göstermektedir. Bu karşılıklı rızaya dayalı sistem göçmenleri, sosyal yardım ve vergi yükü açısından avantajlı kılsa da, para transferinde her biçimde enformel yöntemlere sevk etmekte, ya başka kişilere bağımlı kılmakta ya da büyük risk olarak fiziksel taşıma yöntemlerine itmektedir.

Üçüncü fakat ikinci gerekçeye bağlı öne çıkan neden olarak para miktarı ve gönderim sıklığı, hem düzenli hem de düzensiz göçmen grupları için enformel yöntemlere eğilimde belirleyici olabilmektedir. Düzensiz göçmenler için kimliksiz, sadece isimle yapılan transfer için belirlenen yıllık ya da tek seferlik limitler, düzenli göçmenler içinse çalışma biçimi ve dolayısıyla elde edilen gelire ve sosyal yardım alıcısı olma durumuna endeksli limitler formel kanalların kullanımında engel oluşturmaktadır.

Son gerekçe olarak ifade edebileceğimiz geleneksel ilişki ağlarının güvencesi ise, enformele eğilimde kısmen bir neden olmakla birlikte daha çok enformel yöntemlerin sürekliliğini sağlayan bir unsur olarak belirmektedir.

Birleşik Krallık'ta yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin Türkiye'ye yönelik göçmen döviz transferlerinde enformel yöntemleri tercih etmelerinin nedenlerine odaklanan bu çalışma, aşırı denetleyici düzenlemelerin para transfer davranışındaki “düzensizlik” olgusunu nasıl beslediğini ortaya koymaktadır. Ancak söz konusu aşırı denetleyici çerçevenin, refahın bölüşümü konusunda öne çıkması dikkat çeken bir nokta olarak belirirken aynı zamanda da büyük bir çelişkiyi yansıtmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, sosyal yardım dağıtımlarını gelire ve çalışma biçimine endeksli sıkı kontrollerle yapan ve düzenli bir sosyal yardım piyasası yaratmayı amaç edinen sistem, bu yardımlar olmaksızın yaşamını zor koşullarda sürdürmek zorunda kalacak göçmenleri, çoğu durumda hem işgücü piyasasında hem de geride kalan aile üyelerine gönderdikleri göçmen

dövizlerinde enformel alanlara itmektedir. Enformel ekonomi içinde elde edilen gelirin ancak ülke dışına taşınma aşamasında denetim ve kontrole tabi tutulması, gelirin ülke dışına aktarılmaması koşuluyla hassas göçmen grupları üzerinden enformel ekonominin desteklendiği görüşünü pekiştirmektedir.

Kaynakça

- Bester, H., Hougaard, C. & Chamberlain D. (2010). *Reviewing the policy framework for Money transfers*. The Centre for Financial Regulation & Inclusion.
- Boccagni, P., Decimo, F. (2013). Mapping social remittances. *Migration Letters*. 10(1), 1-10. <https://doi.org/10.33182/ml.v10i1.106>
- Buencamino, L., Gorbunov, S. (2002). Informal Money Transfer Systems: Opportunities and Challenges for Development Finance. Economic and Social Affairs. *DESA Discussion Paper* No. 26
- De Haas, H., Plug, R. (2006). Cherishing the goose with the golden eggs: Trends in migrant remittances from Europe to Morocco 1970-2004. *International Migration Review*. 40(3), 603-634. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2006.00031.x>
- Endo, I., Namaaji, J. & Kulathunga, A. (2011). Uganda's Remittance Corridors from United Kingdom, United States, and South Africa. Challenges to Linking Remittances to the Use of Formal Services. World Bank Working Paper No: 201. <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-8430-5>
- Freund, C., Spatafora, N. (2005), Remittances: Transaction Costs, Determinants, and Informal Flows. World Bank Policy Research Working Paper 3704. <https://doi.org/10.1596/1813-9450-3704>
- Gupta, C., Pattillo, S. & Wagh, S. (2007). Making Remittances Work for Africa. *Finance and Development*. 44(2).
- Hariharan, A. (2012). Hawala's Charm: What Banks Can Learn From Informal Funds Transfer Systems. *William & Mary Business Law Review*. 3(1).
- Karafolas, S., Sariannidis, N. (2009). The banking network as a transmission channel of migrant remittances: the case of Greek and Italian banks in Albania. *Transition Studies Review*. 15(4), 674-684. <https://doi.org/10.1007/s11300-008-0036-z>
- Kosse, A., Vermeulen, R. (2014). Migrant's choice of remittance channel: Do general payment habits play a role?. *World Development*. 62, 213-227. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2014.05.002>
- Maimbo S. M., Passas, N. (2004). The Regulation and Supervision of Informal Remittance System. *Small Enterprise Development*. 15(1): 53-61. <https://doi.org/10.3362/0957-1329.2004.009>
- Malit Jr, F. T., Alawad, M. ve Naufal, G. (2017). More than a criminal tool: the Hawala system's role as a critical remittance channel for low-income Pakistani migrants in Dubai. *Remittances Review*. 2(2): 63-88. <https://doi.org/10.33182/rr.v2i2.429>
- Oliver, J., Dan Radcliffe, (2011). How Do Migrant Workers in India Move Money in India?. <http://www.cgap.org/blog/how-do-migrant-workers-move-money-india>, (Erişim Tarihi: 25.01.2015).
- Orozco, M. (2003). Worker remittances: an international comparison. Working Paper commissioned by the Inter-American Development Bank.

- Orozco, M. (2002). Worker remittances: the human face of globalization. Working Paper commissioned by the Multilateral Investment Fund of the Inter-American Development Bank.
- Page, J., Plaza, S. (2006). Migration Remittances and Development: A Review of Global Evidence. *Journal of African Economies*. Volume 15, 245-336.
<https://doi.org/10.1093/jae/ejl035>
- Passas, N. (2005). *Informal Value Transfer Systems, Terrorism and Money Laundering. A report to the National Institute of Justice*, United States of America.
- Sander, C. (2004). Capturing a market share? Migrant remittance transfers & commercialisation of microfinance in Africa. *Small Enterprise Development*. 15(1), 20-34. <https://doi.org/10.3362/0957-1329.2004.006>
- Sander, C., Maimbo, S. M. (2003). Migrant Labor Remittances in Africa: Reducing Obstacles to Developmental Contributions. *Africa Region Working Paper Series* No. 64
- Siegel, M., Lücke, M. (2009). *What determines remittance channel choice? The case of Moldova*, Global Networks.
- Sirkeci, İ., Cohen, J. H. ve Ratha, D. (2012). *Migration and Remittances during the Global Financial Crisis and Beyond*. The World Bank, Washington, DC., USA.
<https://doi.org/10.1596/978-0-8213-8826-6>
- Sirkeci, İ., Bilecen, T., Çoştu, Y., Dedeoğlu, S., Kesici, M. R., Şeker, B. D., Tilbe, F. & Unutulmaz, K. O. (2016). *Little Turkey in Great Britain*. Londra: TPLondon.
- Sirkeci, İ. ve Privara, A. (2017). Cost of Sending Remittances from the UK in the Aftermath of the Financial Crisis. *Remittances Review*. 2(1), 47-56.
<https://doi.org/10.33182/rr.v2i1.437>
- Tilbe, F. (2016). Düzensiz Göçmenlerin Göçmen Dövizi Gönderme Pratikleri: Londra'daki Türkiye Göçmenleri Örneği. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Vlase, I. (2013). Women's social remittances and their implications at household level: A case study of Romanian migration to Italy. *Migration Letters*. 10(1), 81-90.
<https://doi.org/10.33182/ml.v10i1.113>
- Vianello, F. A. (2013). Ukrainian migrant women's social remittances: Contents and effects on families left behind. *Migration Letters*. 10(1), 91-100.
<https://doi.org/10.33182/ml.v10i1.114>

A Qualitative Examination of Determinants of Remittances Sending Behaviour Among Immigrants from Turkey in the UK

EXTENDED ABSTRACT

This article examines the causes of irregularity in remittances flows from the United Kingdom (UK) to Turkey, from the perspective of migrants from Turkey living in the UK. Each group of migrants prefers different types of remittance sending methods, as determined by the regulatory framework and socio-economic conditions in the host country and the socio-cultural values of the migrant community. Therefore, migrant communities of the same origin in different countries may differ in using formal or informal sending methods of remittances due to the dynamics in the host country. Similarly, migrant groups of different nationalities in the same country may show different tendencies due to the influence of many patterns. Similarly, migrant groups of different nationalities in the same country may show different tendencies due to the influence of many patterns. This study aims to examine the phenomenon of irregularities in sending remittances by associating with the social, economic and cultural dynamics of both countries. For this purpose, face-to-face in-depth interviews were conducted with 27 immigrants and 7 key status participants by using qualitative research method. The obtained results reveal that the regulatory framework relating to social assistance and labour market in the UK, immigration status, the frequency and the amount of money sent and confidence in traditional relationship networks is the main determinants of informal money transfers to Turkey. Immigration status emerges as a reason for sending informal remittances due to their misleading knowledge and perception and the fear of their vulnerable position. The second reason for regular migrants is excessive supervisory regulations. Regular migrants often declare their working form from the actual one to get social assistance. However, this situation causes migrants to transfer money within certain limits. Third reason, frequency and the amount of money, may be determinative in the tendency to informal methods for both regular and irregular groups of migrants. For irregular migrants, the annual or one-time limits for transfer by name without asking for an identity, and for regular immigrants the limits determined according to the income obtained and the status of being a recipient of social assistance constitute an obstacle to the use of formal channels. As the last reason, the assurance of the traditional relationship networks, which can be expressed as a reason for informal tendency, also appears to be a factor that provides continuity of informal methods. As a result, the study, focuses on why migrants from Turkey living in the UK prefer informal methods while sending money to their homecountry, indicates that extreme supervisory regulations cause the phenomenon of "irregularities" in remittance sending behaviour.

Keywords: Remittances; UK labour market; Turks in the UK; irregular migration.